

KÖTÜLÜĞE İYİLİKLE KARŞILIK VEREBİLMEK¹

وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ ﴿34﴾

“İyilikle kötülük bir olmaz. Kötülüğü en güzel bir şekilde sav. Bir de bakarsın ki, seninle arasında düşmanlık bulunan kimse sanki sıcak bir dost oluvermiştir.”² Bireysel ve toplumsal hayatta huzur ve mutluluğu yakalayabilmek için, insanların birbirlerine karşı hoşgörülü ve anlayışlı davranmaları; kasıtlı olmayıp bilgisizlikten ve eğitimsizlikten kaynaklanan hata ve kusurlarını affedilebilmeleri büyük önem arz etmektedir. Yüce Allah, “Kötülüğü, en güzel olan şeyle uzaklaştır. Biz onların yakıştırmakta oldukları şeyleri daha iyi biliriz.”³

ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ السَّيِّئَةَ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَصِفُونَ

buyurarak; Hz. Peygamber (s.a.s)’e ve onun şahsında bütün müminlere, beşerî münasebetlerde takip edecekleri en güzel metotlardan birisini öğretmiştir. O da, kendisine kötülük yapanın gönlünü kazanmak, düşmanlığının dostluğa, saygısızlığının saygıya, kin, nefret ve sevgisizliğinin sevgiye dönüşmesi için ona iyilik yapmaktır. Nitekim yukarıda metnini ve mealini verdiğimiz Fussilet suresinin 34.âyetinde bu güzel İslamî prensip ve ilahî tedbir şöyle ifade buyrulmaktadır: “İyilikle kötülük bir olmaz. Kötülüğü en güzel bir şekilde sav. Bir de bakarsın ki, seninle arasında düşmanlık bulunan kimse sanki sıcak bir dost oluvermiştir.” Aksi takdirde yapılan her kötülük ve düşmanlık, karşıt kötülüklerle büyüyecek ve toplumda kötülüklerin ve düşmanlıkların hâkim olmasına sebebiyet verebilecektir. Peygamberimiz de bir hadislerinde bu konuda ümmetine şu tavsiyede bulunuyor: “**Kararsız olmayın. İnsanlar iyilik ederse biz de iyilik eder, haksızlık yaparsa biz de karşılık veririz demeyin. Kararlı olun (nefsinizi sabit tutun). İnsanlar iyilik yaparsa siz de iyilik yapın. Kötülük yaparsa mukabilinde siz kötülük yapmayın.**” (Tirmizî, “Birr”, 63)

İyilik etmenin de başlıca üç şekli vardır:

Birincisi, yapılan bir iyiliğe karşılık iyilik etmektir. Yapılan bir iyiliğe en azından teşekkür etmek, ya da iyiliğe benzeri bir iyilikle karşılık vermek insanın en doğal görevidir.

İkincisi, karşılık beklemeden iyilik etmektir. Şüphesiz böyle davrananlar birinci basamaktakilerden daha üstün bir seviyede olan kimselerdir.

Üçüncüsü ise, kötülük edene iyilik etmektir ki, yapılan iyiliklerin en üst seviyesi de budur. Bu nedenle halkımız arasında “İyiliğe iyilik her kişinin kârıdır. Kötülüğe iyilik ise er kişinin kârıdır” denilmiştir.

Resûlullah (s.a.s), Ukbe b. Âmir’e bazı ahlakî prensipleri tavsiye ederken de şöyle buyurmuşlardır: “*Seninle ilgisini kesenden sen ilgini kesme! Sana vermeyene sen ver! Sana kötülük edeni sen bağışla!*” (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV/148, 158)

Yine Peygamber Efendimiz (s.a.s) Mekke’yi fethettiğinde, kendisine ve İslamiyet’i seçen mü’minlere akla hayale gelmedik eziyet ve işkenceler yapmış olan Mekkelilere; “*Size ne yapacağımı sanıyorsunuz*” deyince; onlar, etrafında toplanıp, “Sen iyi bir kardeş ve iyi bir kardeş oğlusun” dediler. Resûlullah da

¹ Bu konu, Dr. Muhlis AKAR’ın “Kur’an’dan Öğütler” adlı kitaptaki yazılarından derlenerek hazırlanmıştır.

² Fussilet, 41/34

³ Muminun, 23/96

“Bugün artık sizler hiçbir şekilde hakir görülmeyeceksiniz; haydi şimdi dağılın, hepiniz hür ve serbestsiniz.” Buyurarak (İbn Hişâm, II, 412; Hamidullah, İslam Peygamberi, I, 268), onları cezalandırmak veya intikam almak gücüne sahipken; bunu yapmamış ve kötülüğe karşı iyiliğin en güzel örneğini vermişlerdir. Benzeri bir örnek davranışı da Yusuf (a.s)’un hayatında görmekteyiz:

Kendisine her türlü kötülüğü yapmış ve öldürme girişiminde bulunmuş olan kardeşlerini affetmiş, maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılamıştır. Ayrıca korku ve endişelerini gidermek için Kur’an’ın ifadesiyle şu güzel sözü söylemiştir: “Bugün size kınama yok. Allah sizi bağışlasın. O, merhametlilerin en merhametlisidir.”⁴

قَالَ لَا تَتْرِبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿٩٢﴾

O halde bir Müslüman’ın yapması gereken; Kur’an’ın öngördüğü bu ahlakî güzelliğe ulaşabilmek için çaba göstermek, adaleti, merhameti, hoşgörüyü ve kayıtsız şartsız iyilik yapmayı hayatının temel prensibi hâline getirmektir. Topluluk hâlinde huzur içerisinde yaşayabilmek ve iyilikleri hâkim kılabilmek için buna özellikle ihtiyacımız vardır. Ancak bu güzel anlayış ve uygulamanın istismar edilmesine ve amacı dışında kullanılmasına da fırsat verilmemeli; ölçüsü ve dozajı iyi ayarlanmalıdır.

Ayrıca Rabbimiz muminleri şöyle vasıflandırmaktadır: “Onlar, Rablerinin rızasına ermek için sabreden, namazı dosdoğru kılan, kendilerine verdiğimiz rızıklardan, gizli olarak ve açıktan Allah için harcayan ve kötülüğü iyilikle ortadan kaldıranlardır. İşte bunlar için dünya yurdunun iyi sonucu vardır.”⁵

وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَدْرُؤْنَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ أُولَئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ

Bu âyet-i kerimede, Allah’la yapmış oldukları sözleşmeye sadık kalan vefalı kulların bazı ahlakî özellikleri anlatılmaktadır. Buna göre Yaratıcıya vermiş olduğumuz bağlılık sözünü yerine getirmemiz için sahip olmamız gereken bazı özellikler şunlardır:

- Yaptığımız anlaşmanın doğurduğu sorumlulukları yerine getirirken karşılaşacağımız güçlüklerle karşı sabırlı olmamız, bu sabrı gösterirken de Allah’ın hoşnutluğunu kazanmak dışında başka bir düşüncemizin olmaması.
- Namazlarımızı, hakkını vererek ve düzenli olarak kılmamız.
- Rabbimizin verdiği rızıktan açıktan veya gizli olarak muhtaçlara dağıtmamız.
- Kötülükleri iyilikle karşılamamız ki üzerinde duracağımız husus da budur.

Şu halde bu ayet ışığında O’nun ahbine gerçekten uyup uymadığımızı rahatlıkla ölçebiliriz. Zira Rabbimiz, kendine olan bağlılığımızı sadece lafla değil aynı zamanda hayat tarzımızla, ahlakî tutum ve davranışlarımızla da göstermemizi istemektedir. Kutsal kitabımız, kötülüğün karşılığının bir misli kötülük olduğunu söylemekle beraber, onu affedip yerine barış ortamını sağlamamızın daha uygun bir davranış biçimi olduğunu da eklemektedir.⁶

وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ

⁴ Yusuf, 12/92

⁵ Ra’d, 13/22

⁶ Şûra, 42/40

Bu şekilde davranmamız, elbette kötülüğü basit görmek, onu iyilikle eşdeğer tutmak anlamına gelmez. Bilakis bunun, kötülük sahibini etkisiz hâle getirmenin, hatta sıcak bir dost kazanmanın en etkili yolu olduğunu bilmemiz gerekmektedir.

Bize yapılan bir kötülüğe iyilikle karşılık vermemiz, her şeyden önce nefsimizi terbiye edecek, şahsiyetimizi olgunlaştıracak üstün bir erdemdir. Kötülükle mücadelede kullanılacak en büyük silah da budur. Ancak bunu yaparken kötülük yapanın kötülüğünde ısrar etmesi neticesini doğuracak bir tarzdan kaçınmalıyız. Yani kötülük sahibine yapacağımız iyilik, onu utandırmak yerine şımarıklığa sevk etmemelidir.

Bizimle çirkin sözlerle konuşana güzel ve nazik ifadelerle karşılık verdiğimizde, bize haksızlık edeni affettiğimizde, bizimle ilişkiyi kesen dost ve akrabalarla irtibatımızı devam ettirdiğimizde, bizden esirgeyene verdiğimizde karşımızdakinin hatasını anlamasını da sağlamaya çalışmalıyız. Ancak bu neticeyi elde etmek, sabır isteyen bir iştir. Bunu yapabilmek herkese nasip olmaz.

Dolayısıyla bu davranışımızın hayırlı bir netice vermesi sabırlı ve güçlü bir iradeye sahip olmamıza bağlıdır. Sevgili Peygamberimizin de tavsiyeleri bu yöndedir. Nitekim ona gelerek; “Ey Allah’ın Elçisi! Benim yakınlarım var, ben onlarla ilişkiyi sürdürüyorum, onlar benimle alâkayı kesiyorlar! Ben onlara iyilik ediyorum, onlar bana kötülük ediyorlar! Ben onlara yumuşak davranıyorum onlar bana kaba davranıyorlar!” diyerek serzenişte bulunan bir adama, böyle devam ettiği takdirde Allah’ın onlara karşı kendisine mutlaka yardım edeceği müjdesini verirken, bu davranışının da kötülük yapanın midesine ateş olarak ineceğini söylemiştir (Müslim, “Birr ve Sıla”, 22). Yani kötülükle karşılık verdiğimiz müddetçe bize yapılan her iyilik tadacağımız ateş azabını arttıracaktır.

Gördüğümüz gibi, kendisine yapılan iyiliklere rağmen kötülükte ısrar eden açısından baktığımızda acıklı bir tabloyla karşılaşırız.

Buraya kadar başkalarının yaptığı kötülükleri savmanın en etkili yolu olarak iyilikle karşılık verme erdeminden bahsettik. Bir de kendi kendimize yaptığımız kötülükler vardır ki bunları yok etmenin tek bir yolu vardır, o da yanlışımızı fark ettiğimiz anda samimi bir pişmanlıktır, yani tövbedir. Tövbeden sonra örneğin sadaka vermek suretiyle yapacağımız herhangi bir iyilik, yaptığımız kötülüğün günahını silecektir. Zira Rabbimiz, “*İyilikler kötülükleri giderir.*”

وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَزُلْفًا مِنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ ذَلِكَ ذِكْرَى لِلذَّاكِرِينَ

buyurmaktadır.⁷

⁷ Hud, 11/114